

```
{  "@context": "https://schema.org",  "@type": "ScholarlyArticle",  "@id": "https://theologygateway.info/articles/155-three-development-in-ecclesiology",  "headline": "Исторически контекст на Реформацията и неговото духовно отражение. I част",  "alternativeHeadline": "Historical Context of the Reformation and its Spiritual Reflection. Part One",  "author": {    "@type": "Person",    "name": "Драгомир Радулов"  },  "publisher": {    "@type": "Organization",    "name": "Theology Gateway",    "url": "https://theologygateway.info"  },  "datePublished": "2024",  "isPartOf": {    "@type": "CreativeWorkSeries",    "name": "Исторически контекст на Реформацията и неговото духовно отражение",    "position": 1,    "hasPart": [      {        "@type": "ScholarlyArticle",        "name": "Исторически контекст на Реформацията и неговото духовно отражение. II част",        "url": "https://theologygateway.info/articles/156-historical-context-reformation-part-two"      }    ]  },  "url": "https://theologygateway.info/articles/[ARTICLE-ID]",  "description": "Тази лекция изследва историческия контекст и духовните предпоставки, довели до Протестантската Реформация, като разглежда събитията от 1517 г. като кулминация на продължителен процес на църковен и морален упадък, а не като внезапно прекъсване. Изследването анализира литургичните практики на късносредновековната Църква, духовната криза, свързана с корупцията сред духовенството, библейската неграмотност и йерархичния модел на спасение, както и политическия и културен контекст на Европа през XIV–XV век. Особено внимание е отделено на предшествениците на Реформацията Джон Уиклиф и Ян Хус, чиито критици към папската власт, трансубстанциацията, индулгенциите и църковното богатство подготвят богословската основа за по-късните реформаторски движения. Лекцията разглежда също възхода на Инквизицията, „Malleus Maleficarum“ и моралната криза на папството преди 95-те тезиса на Мартин Лутер.",  "keywords": [    "Реформация",    "Джон Уиклиф",    "Ян Хус",    "Папска корупция",    "Инквизиция",    "Индулгенции",    "Късносредновековна църква",    "Политически контекст",    "Авторитет на Писанието",    "Духовна криза",    "Reformation",    "Wycliffe",    "Hus",    "Papal corruption",    "Indulgences",    "Inquisition"  ],  "inLanguage": "bg",  "about": [    {      "@type": "Thing",      "name": "Протестантска Реформация"    },    {      "@type": "Thing",      "name": "История на християнството"    },    {      "@type": "Thing",      "name": "Късносредновековна църква"    },    {      "@type": "Thing",      "name": "Предшественици на Реформацията"    }  ],  "articleSection": "Църковна история",  "learningResourceType": "Academic lecture",  "educationalLevel": "Higher education" }
```

**Автор: Драгомир Радулов**

Втора част: <https://theologygateway.info/articles/156-historical-context-reformation-part-two>

Abstract: Dragomir Radulov, *Historical Context of the Reformation and its spiritual reflection. Part One*. Initiative for Spiritual evelopment "St.John Chrysostom". Sofia: Holy Trinity Christian Church, 2024.

This lecture examines the historical context and spiritual preconditions that gave rise to the Protestant Reformation, arguing that the events of 1517 represent the culmination of a prolonged process of ecclesiastical and moral decline rather than a sudden rupture. The study

surveys the liturgical practices of the late medieval Church, the spiritual crisis characterized by clerical corruption, biblical illiteracy, and an oppressive hierarchical model of salvation, and the broader political and cultural landscape of fourteenth-fifteenth century Europe. Particular attention is given to the forerunners of the Reformation—John Wycliffe and Jan Hus—whose critiques of papal authority, transubstantiation, indulgences, and clerical wealth established the theological groundwork for later reform. The lecture also examines the rise of the Inquisition, the Malleus Maleficarum and its misogynistic ideology, and the profound moral corruption of the papacy in the decades preceding Luther's Ninety-Five Theses. The study concludes that the Reformation emerged from a convergence of spiritual longing, biblical rediscovery, political fragmentation, and widespread disillusionment with institutional Christianity, creating the conditions for a transformative movement that would reshape Western Christendom.

Keywords: Reformation, Wycliffe, Hus, Papal corruption, Inquisition, Indulgences, Late medieval Church, Political context, Scripture authority, Spiritual crisis

```
.video-wrapper { width: 90%; max-width: 56em; /* optional cap (~896px at 16px base)
*/ margin: 0 auto; /* center horizontally */ aspect-ratio: 16 / 9; } .video-wrapper iframe {
margin: 1em; width: 100%; height: 100%; border: 0; }
```

## Въведение:

### началото на Реформацията

Началото на Реформацията традиционно се свързва със забиването на 95-те тезиса от Мартин Лутер на вратата на Витенбергската църква през 1517 г. Това събитие обаче не е внезапен акт, а кулминация на дълъг процес на духовно и институционално разложение в западноевропейското християнство. Реформацията има своите предвестници – хора, които още преди Лутер са посочили недостатъците на църковната йерархия и са призовали за връщане към авторитета на Писанието.

Важно е да се разграничат предреформационните движения от ересите, съпътствали Църквата от нейното начало. Катарите, богомилите и други дуалистични движения не трябва да се разглеждат като преки предшественици на Реформацията, тъй като те не поставят в центъра авторитета на Писанието, а изграждат собствена доктрина, често в опозиция на официалното учение.

В исторически план Реформацията обхваща периода от около 1350 г. до Вестфалския мирен договор от 1648 г., който определя бъдещето на Европа за векове. В рамките на този период могат да се разграничат няколко ключови етапа, кулминацията на които е появата на Лутер през 1517 г.

### Литургичната практика преди Реформацията

За да се разбере контекстът, в който възниква Реформацията, е необходимо да се разгледа състоянието на богослужението в късното средновековие. В западната традиция службите в Уестминстърското абатство са строго фиксирани – всеки елемент от богослужението е предварително определен, включително песнопенията, четенията и молитвите.

В източната (православна) традиция богослужението също е ритуализирано, макар и с някои различия. Важни понятия в православната литургика са:

- **Оглашени и верни** – разделение на присъстващите; оглашените са тези, които все още не са приети в пълнотата на църквата (каещи се, подготвящи се за кръщение), докато верните остават до края на службата.
- **Ритуал** – действия, извършвани от свещеника, които имат двоен смисъл: насочват вниманието към Божиите действия и изразяват преклонение. Ритуалите са символични (например каденето с тамян символизира действието на Светия Дух).
- **Ектения** – усърдна молитва (от гръцки, среща се в Деяния 12:5).
- **Антифон** – пеене на два хора или певци един след друг, вероятно заимствано от древногръцката драма.
- **Кондак** – песнопение, представляващо проповед в стихове по библейски сюжет.
- **Акатист** – комбинация от кондак, припев и 24 строфи.
- **Тропар** – кратко песнопение по случая, в осмоглавие.

Йоановата литургия (на Йоан Златоуст) включва вход, начално благословение, ектении, антифони, молитви, четене на Писанията и причастие. Този сложен вид на литургията не е бил такъв от самото начало – изследователят Робърт Таф говори за **нарастване на литургията**

: елементи са се добавяли постепенно през вековете. По времето на Златоуст литургията е била значително по-опростена.

В източния обряд бляскавата ритуализация на одеждите е важна, докато на Запад акцентът е върху текста. Въпреки това и на Изток, и на Запад редът на службата е важен – в някои случаи спорове за реда на богослужението са водили до насилие.

## Духовната криза в навечерието на Реформацията

Няколко основни проблема характеризират състоянието на Църквата преди Реформацията:

1. **Морално разложение на духовенството** – свещениците, които са обявени за задължителни посредници между Бога и хората, често живеят в разврат, алчност и поквара, което подкопава доверието на миряните.
2. **Липса на познание** – миряните не разбират какво се случва по време на службата, тъй като тя се води на неразбираем за тях език (латински).
3. **Липса на пастирска грижа** – духовенството не се грижи за духовните нужди на хората, не проповядва покаяние, новораждане и освещение.
4. **Йерархичен модел на спасението** – вярата се представя като път, който задължително минава през църковната йерархия, което създава нагнетена и зависима атмосфера.

Тези проблеми водят до усещането, че Бог не е близък и любящ, а по-скоро заплашителен. Реформацията обаче не е низов бунт – тя е инициирана от образовани хора, които познават Священото Писание и историческото богословие.

## Европа в късното средновековие – политическа и културна картина

За да се разбере контекстът, в който се появяват Уиклиф, Хус и Лутер, е необходимо да се очертае политическата карта на Европа:

- **Свещена Римска империя** – създадена след коронацията на Карл Велики, тя обхваща германските земи, Австрия, Чехия и части от Полша. Въпреки името си, тя няма връзка с античния Рим. Императорът се избира от папата, но реалната власт е в ръцете на отделните княжества.
- **Франция** – самостоятелна държава, която се отделя от империята.
- **Средните държави** – Холандия, Белгия и малките княжества по Рейн.
- **Италия** – съвкупност от градове-държави като Венеция, Генуа, Флоренция, Неапол и Пиза, които не признават властта на императора.
- **Русия** – под монголско робство (Златна орда); постепенно се издига Московското княжество при Иван Калита, който успява да укрепя Кремъл и да подготви бъдещото освобождение.
- **Англия** – завладяна от норманите през 1066 г., което води до френски влияния в езика и културата.

- **Османските турци** – нова сила, която бързо завладява Балканския полуостров, докато Западът е зает със Стогодишната война между Англия и Франция.

Културният живот в този период бележи началото на Ренесанса. В Италия градовете-държави се конкурират помежду си; във Флоренция семейство Медичи покровителства изкуството. Същевременно се появяват две крайни литературни произведения: *Божествена комедия* (1321 г.) на Данте – изцяло религиозна, и *Декамерон* на Бокачо – светско, дори порнографско четиво. Това символизира времето на силна религиозна активност, съпътствана от голям разврат.

Около 1350 г. Европа е покосена от тежка чума, от която загива между една трета и половина от населението. Веднага след това в Италия и из цяла Европа се появяват публични домове – институционализирана проституция, обявена във Венеция за „абсолютно необходима за света“.

## Предвестници на Реформацията – Йоан Уиклиф и Ян Хус Йоан Уиклиф (ок. 1328–1384)

Йоан Уиклиф е професор по теология в Оксфорд. Повод за неговите критики става забавянето на плащанията към папството по време на Стогодишната война. Уиклиф вижда алчността на папските пратеници и покварата в Авиньон, където тогава се намира папата. В резултат той стига до извода, че Църквата може и без папа, като се обляга единствено на Свещеното Писание. Това е решаващият момент – за първи път проблемът за авторитета получава ясен отговор: писанията са достатъчни.

Уиклиф успява да изрази идеите си благодарение на папското разделение (двама папи – в Авиньон и в Рим), което отвлича вниманието на властите. Той проповядва, че простото познание на Писанието е по-важно от ритуалите, и се обявява срещу:

- кръстоносните походи;
- трансубстанциацията (католическото разбиране за причастieto);
- поклонническите пътувания;
- почитането на реликви и мощи;
- чистилището;
- индулгенциите.

Уиклиф прави първия пълен превод на Библията на английски език от Вулгата (латинския превод). Неговите последователи, наречени **уиклифити** или **лоларди**, са преследвани, но успяват да пренесат идеите му в Шотландия и в Чехия чрез студентския обмен между Оксфорд и Прага.

## Ян Хус (ок. 1369–1415)

Ян Хус се запознава с идеите на Уиклиф по време на папското разделение. От 1401 г. той проповядва в Прага на чешки език и критикува както клира, така и феодалите. Неговите ключови послания включват:

- християните не трябва сляпо да се подчиняват на Църквата, а да мислят сами според Писанието;
- всеки християнин трябва да търси истината, дори с риск за живота си;
- против трупането на църковни богатства;
- нужда от национална чешка църква.

Хус съставя чешка граматика и превежда Библията на чешки. През 1415 г. е принуден да се яви на съд в Констанц (Германия) по обещание на император Сигизмунд за лична безопасност. Императорът обаче му издава само пътен лист, а не документ за защита. Хус е осъден като еретик и изгорен на клада.

## Хуситските войни и Ян Жижка

След смъртта на Хус Чехия въстава. Последователите му се обединяват срещу вътрешни и външни врагове, което води до войни срещу немското рицарство. Пълководецът **Ян Жижка** повежда селските войски и нанася тежки поражения на рицарите, въпреки численото превъзходство на противника. Той изобретява **вагенбурга**

– бойни каруци, обшити с метал, с процепи за стрелба, които действат като подвижни крепости. Това е и първата война, в която масово се използва огнестрелно оръжие.

Въпреки военните победи, движението се разцепва на умерени (**чашници**) и радикални (**таборити**). Умерените надделяват, което води до бавна рекатолизация на Чехия. Наследници на хуситите са

## Чешките братя

(моравската църква), които живеят в аскетичен живот и образуват колонии по целия свят.

## Инквизицията и ловът на вещици

През 1233 г. е създадена папската инквизиция, която първоначално има за цел да разследва еретици. През 1438 г. обаче се появява книгата *Formicarius* (Мравуняк) на Йохан Нидер, която внушава, че магьосничеството е широко разпространено и достъпно за всеки. Това води до разширяване на дейността на инквизицията.

През 1487 г. излиза **Чукът на вещиците** (*Malleus Maleficarum*) – наръчник на инквизитора, който благодарение на книгопечатането получава широка популярност. Книгата е изпълнена с женомразка идеология – жените са обявени за виновници за всички беди на човечеството, като се твърди, че 3/4 от вещиците са жени. Според авторите:

- жената е направена от кривото ребро на Адам;
- името *femina* (жена) произлиза от *fides* (вяра) и *minus* (по-малко), т.е. жената е с по-малко вяра;
- Давид прогонвал демоните от Саул не чрез пеене, а чрез кръстното знамение, което се образувало от напречните струни на арфата.

Процедурата по разпит включва: изповед, проверка за магически предмети, разпит на свидетели, арест, обиск, продължителен разпит (въпросите са насочени към откриване на нелогичности или самопризнания). Доказването на вината включва търсене на точка от тялото, която не реагира на болка – това се смята за белег на дявола. Обвиняемата често се вкарва в съдебната зала с гръб, за да не може да „омагьоса“ съдиите. Признанията често се получават чрез изтезания.

Въпреки че книгата не е официално санкционирана от Рим, тя е широко разпространена в продължение на три века, като жертвите са около 50 000 души (основно жени). Убийствата са най-масови в Германия, докато Испания се фокусира върху преследването на евреи, а не на вещици.

## Папството в навечерието на Реформацията

В края на XV и началото на XVI век папският престол е зает от личности с крайно съмнителен морал:

- **Папа Сикст IV** (1471–1484) – съдейства за брака на Иван III Московски със Зоя Палеолог, основава испанската инквизиция, въвежда данък за проституция и за любовници на свещеници.
- **Александър VI** (Родриго Борджия) – става папа чрез подкуп, има две любовници, едната от които е изобразена от Рафаело, а от другата има син, когото прави кардинал.
- **Папа Лъв X** (1513–1521) – въвежда индулгенции за бъдещи грехове, което означава, че човек може да плати предварително, за да греши.

Това е моментът, който завършва в 1517 г., когато Мартин Лутер забива своите тезиси – началото на Реформацията.

## Заключение

Реформацията не е внезапно събитие, а резултат от дългогодишното натрупване на духовни, морални, политически и културни проблеми в западноевропейското християнство. Предвестници като Уиклиф и Хус поставят основите на критичното мислене спрямо църковния авторитет и призовават към връщане към Писанието. Покварата на папството и клира, неразбирането на богослужението от миряните, както и насилието на инквизицията създават условия за масово недоволство. Именно в този контекст Лутер издига гласа си и отваря вратата за дълбока и трайна трансформация на християнския свят.